

2de bach sociologie

Beleidswetenschappen

Prof. Wouters

quickprinter
Koningstraat 13
2000 Antwerpen
www.quickprinter.be

QUICKPRINTER

Copy & Printshop

Koningstraat 13 - 2000 Antwerpen

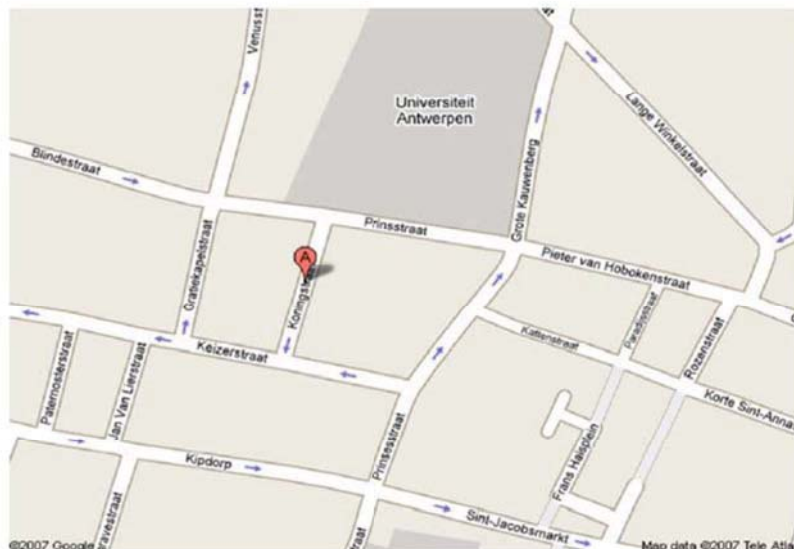
Tel. : 03 233 22 11

Kopies - Kleurenkopies - Thesis - Studentencursussen - Inbinden

www.quickprinter.be

NIEUW !!!

Verkooppunt 2de hands studieboeken!
Bied je oude studieboeken via ons te koop aan!

OPENINGSUREN :

Maandag tot en met donderdag

van 9.00u tot 18.00u

Vrijdag van 9.00u tot 17.00u

Beleidswetenschappen: teksten en powerpoints

Deze samenvatting volstaat zeker om erdoor te geraken!

→ het zijn de powerpoints samen met de teksten erin verwerkt

→ het is een groot lettertype waardoor extra dingen erbij geschreven kunnen worden

Deel I: Inleiding en definiëring

Hoofdstuk 1: Wat is beleid(swetenschap)?

- 1.1 Geschiedenis van het woord 'beleid'
- 1.2 Nood aan overheidsbeleid
- 1.3 Wat is beleid?
- 1.4 Geschiedenis van de beleidswetenschap
- 1.5 Wat is beleidswetenschap?

1.1 Geschiedenis van het woord 'beleid' (1)

-Etymologie van het woord 'beleid':

- Beleid < Middeleeuws Nederlandse werkwoord 'beleiden'
- **Beleiden** = doen gaan, aanvoeren
- **Beleider** = iemand die doet gaan, aanvoerder, iemand die den stoot aan iets geeft, aanstoker

-Beleid heeft een zeer brede betekenis:

- Regering
- Manier van doen, wijze van omgang met personen
- Beheer van zaken, bevelvoering
- Prudentie, bedachtzaamheid

-19de eeuw betekenis versmald tot prudentie

-20ste eeuw: heropleving en succes van 'beleid'

Heropleving:

- Contrast met 'politiek'
- **Politiek** = 'handelswijze van een staatsman'
= tweeslachtig: goede – slechte staatslieden
- Gevoelswaarde :
  - **Beleid**: zakelijkheid, deskundigheid, objectiviteit, consensus
  - **Politiek**: controversie, partijdigheid, manipulatie, opportunisme

-Succes door 2 evoluties

1● **Evolutie van nomocratie naar teleocratie**

- **Liberaal rechtsstaat**: regeren door wetten
- **Sociale verzorgingsstaat**: regeren door doelstellingen

2● **Paradox van de moderne samenleving**

- Gegeneraliseerde verafhankelijkheid
- Sociale atomisering

-Ruimte voor overheid als 'beleider' van de samenleving

1.2 De nood aan overheidsbeleid

-Sturing door de overheid:

- Maatschappelijk verkeer op vreedzame en voorspelbare manier laten verlopen
- Maatschappelijke veranderingen teweegbrengen: "De overheid moet iets doen"

Vb. arbeidsomstandigheden (begin 20ste eeuw), vrouwenemancipatie (jaren '60), klimaatverandering

-Alternatieve sturingsvormen:

1. Maatschappelijke zelfsturing

- Organisaties kunnen maatschappelijke ontwikkelingen beïnvloeden
- Vrijwillig en op basis van rationele argumenten
- Geen wettelijke taak, wél cruciale hulpbronnen(zoals geld, deskundigen, contacten...)

=> Bovens et al. (2007): MZ betekent dat groeperingen zonder tussenkomst van de overheid waarden uitdragen, problemen oplossen of kansen benutten, veelal door het gezamenlijk opstellen en/of uitvoeren en/of handhaven van regels of afspraken (indien nodig binnen een wettelijk kader)

Vb Ontstaan van ziekenhuizen

-Stone (2002): Samenleving streeft naar zekerheid, veiligheid, efficiëntie en gelijkheid

-Drie voorwaarden voor maatschappelijke zelfsturing:

1. Profijt door deelname: zelfsturing draagt per saldo bij aan de zekerheid, veiligheid, efficiëntie en/of gelijkheid
2. Gemeenschap is in staat freeriders uit te sluiten
3. Handelingen die voortvloeien uit de maatschappelijke zelfsturing vallen binnen de wettelijke kaders: geen sprake van externe effecten die het duurzame karakter van het verband bedreigen door overheidsinterventie

2. Sturing in wisselwerking tussen overheid en middenveld

- Doelstellingen overheden & maatschappelijke organisaties lopen parallel
  - **Complementaire middelen en beïnvloedingsmogelijkheden:**
    - Overheid: regels uitvaardigen en belastingsgeld ter beschikking stellen
    - Middenveld: vertrouwen bij achterban en implementatiecapaciteit
- => Overheid zet grote lijnen uit en voorziet middelen, particuliere organisaties doen de concrete invulling en uitvoering

Bvb: sociale huursector; deel 1 p. 86

3. Sturing door de markt

- Maatschappelijke problemen oplossen voor marktprikkels en concurrentie
- **Voorwaarde**: markt werkt optimaal als er voldoende aanbieders zijn
- Consumenten kiezen vrij in welke mate ze goederen of diensten tegen een bepaald prijs- en kwaliteitsniveau willen consumeren
  - ⇒ Markt stuurt niet doelbewust, maar schept situatie waarbij burgers en bedrijven hun activiteiten 'spontaan' op elkaar afstemmen
  - ⇒ Overheid bewaakt de marktwerking: zorgen dat er voldoende aanbieders op de markt actief blijven, prikkels inbouwen voor corporaties om actief te blijven op de markt van mensen met een smalle beurs

→ Waarom is er dan overheidssturing nodig?

Reden: ongecontroleerde machtsuitoefening door maatschappelijke deelbelangen en bedrijven, als de overheid er niet zou zijn zou er namelijk ook zowizo macht worden uitgeoefend.

=> Overheid moet marktimperfecties opvangen

-Welvaartstheorie onderscheidt:

- Vijf marktimperfecties: taak van overheid
- Risico's van overheidssturing: overheidsfalen

Reden 1: Preventie van monopolies en kartels

*Problemen van de markt

- Belangrijke voorwaarde voor goede marktwerking = voldoende aanbieders
- Monopolies of marktkartels tasten consumentenovereenkomst aan
⇒ Hogere prijs en/of mindere kwaliteit
- Overheid kan reageren door anti-kartelwetgeving en toezicht op fusering en overnames

Vb Europese Commissie & Europees Hof van Justitie

*Problemen van overheidssturing

- Dubbelhartigheid van overheden : Beginsel van vrije mededinging vs. Tewerkstelling

Vb. Nationale luchtvaartmaatschappijen

- Machteloosheid van overheden tegen multinationals

Vb Belgische regering vs. Electrabel (Suez-groep)

Reden 2: Productie van collectieve goederen

*Beperkingen van de markt:

- Collectieve goederen = goederen die – eenmaal geproduceerd – door iedereen kunnen gebruikt worden
- Free-riding (cfr. Hardin (1967): Tragedy of the Commons)
- Economisch niet aantrekkelijk

=> Overheid legt kosten dwingend op aan alle burgers om de productie en onderhoud van collectieve goederen te financieren (belastingen)

*Problemen van overheidssturing

- Weinig zuivere collectieve goederen
  - Semi-collectieve goederen (Vb Openbaar vervoer)
  - Overheid zelf monopolies gecreëerd:
    - ondoelmatig
    - klantvriendelijk
- => Privatiseren van semi-collectieve goederen
<-> Onrendabele deelactiviteiten

Reden 3: Regulering van externe effecten

*Beperkingen van de markt

- Vrije markt: groot aanbod van goederen en diensten
  - Neveneffecten die de kwaliteit van het leven negatief beïnvloeden
Vb. Oosterweeldebat, CO2 uitstoot,..
- de individuele producenten zullen deze externe effecten (neveneffecten) van zich af kunnen wentelen op de maatschappij
=> Overheid: bestrijden van negatieve sociale en milieueffecten van marktwerking door het opleggen van bepaalde normen middels een systeem van vergunningen en inspecties

*Problemen van overheidssturing

- Verhoging van de kosten: doordat de bedrijven moeten voldoen aan een lange reeks van productiemethoden, zo gaan ze meer moeten investeren en zo zal het concurrentievermogen van een bedrijf geschaad kunnen worden.
Vb. Mestactieplan
- Verzwakking van de concurrentiepositie: wanneer er veel overheidsregulering is, zullen de grote bedrijven zich verplaatsen naar lande waar men minder streng is, en de kleinere kunnen hier niet mee concurreren.
Vb. Kyoto en Kopenhagen
- Bureaucratisering en gebrek aan coördinatie: De overheid maakt veel regels, en organisaties die deze moeten controleren, maar soms ontbreekt het aan de goede coördinatie tussen deze instanties.
Vb. Minister van administratieve vereenvoudiging

Reden 4: Beheersing van bemoeigoederen

*Beperkingen van de markt

- **'Merit goods'**: markt produceert deze goederen (prijs is hoog en aanbod geconcentreerd in steden)

<-> overheid wil ze voor breder publiek toegankelijk maken

➔ Overheid zorgt dus dat ze goedkoper worden door subsidies

Vb. Cultuur

- **'Demerit goods'**: markt produceert breed aanbod tegen goede prijs

<-> overheid vindt consumptie maatschappelijk schadelijk of onwenselijk

Vb. Alcohol en tabak

*Problemen van overheidssturing

- Overheidsinterventie op bemoeigoederen = politieke keuze

=> Onvoorspelbaar door politieke verschuivingen en impact lobby's en belangengroepen

Bv: Nederland veel politie bij voetbal

- Burgers reageren op beleid niet zoals verwacht (soms)

=> Contraproductief door grootscheepse regelontduiking, de onbedoelde effecten kunnen even zwaar zijn als de effecten van oorspronkelijke probleem

Vb. Drooglegging

Reden 5: Compenseren van verdelingseffecten

* Beperkingen van de markt

- Markt produceert maatschappelijke ongelijkheden:

- beperkte kansen en middelen

- niet de benodigde capaciteiten

=> Overheid compenseert de scheve verdelingseffecten

- Middelen: progressief belastingstelsel, kwalitatief hoogstaand openbaar onderwijsstelsel, sociale zekerheid,...

* Problemen van overheidssturing

- Verzet vanuit midden- en hoge inkomensklasse(moeten meer belastingen betalen)
- Minimaliseren van belasting, belastingontduiking, zwart circuit
- Ingewikkelde regelgeving en uitvoering
=> Discretionaire bevoegdheid bij uitvoerders van beleid
=> Risico op creëren van nieuwe ongelijkheden
Cfr. Mattheüeffect

Conclusie: Maatschappelijke normatieve afweging

- Wanneer moet overheid tussenkomen?
- Dynamische verhoudingen tussen overheid, middenveld en markt in hybride bestuursvormen
→ **hybride organisaties**: organisaties en verenigingen die zowel met de overheid soms moeten overleggen om budget te krijgen, als commercieel zijn.
- Schematisch overzicht (Bovens et al. (2007), p. 97)

1.3 Wat is beleid?

-Tal van betekenissen en betekenisnuances:

'Het buitenlands beleid van de regering'

'Het beleid van het ministerie van onderwijs is niet erg consequent'

'Het beleid dient gericht te zijn op de terugdringing van het financieringstekort van de overheid'

'Met dit beleid zal het aantal werklozen dalen tot minder dan 500.000 in 2015'

'Het vervolgingsbeleid van de officier van justitie'

'Het kunstbeleid van de overheid schiet tekort

-Definitie(s) van **beleid of policy:**

(1) Chambers' woordenboek: "Policy is a course of action, especially one based on some declared and respected principle"

(2) Oxford English Dictionary: "A principle or course of action adopted or proposed as desirable, advantageous, or expedient"

(3) Cunningham (1963): “Policy is rather like the elephant – you recognize it when you see it but cannot easily define it”

Specifieker:

- Beleid is meer dan een beslissing
- Ook actie gebaseerd op een ‘principe’

(4) Thomas Dye (1972): “Everything a government chooses to do or not to do”

3 verduidelijkingen:

- Overheid is primaire actor
- Positieve én negatieve keuze
- Bewuste keuze

(5) Michael Howlett (2009): “Constrained actors attempting to match policy goals with policy means in a process that can be characterized as ‘applied problem-solving”

2 Dimensies:

- Technische dimensie: relatie doelen en middelen
- Politieke dimensie: rol van ideologie

(6) William Jenkins (1978): “Policy is a set of interrelated decisions taken by a political actor or group of actors concerning the selection of goals and the means of achieving them within a specified situation where those decisions should, in principle, be within the power of those actors to achieve”

Meer precieze conceptualisering:

- Selectie van doelen en middelen
- Dynamisch proces van reeks beslissingen
- Capaciteit van overheid
- Doelgericht gedrag

(7) Van Doorn & Lammers (1962): “Beleid is een plan van actie, een samenstel van middelen en doeleinden”

(8) Kleijn (1968): “Beleid is bewust en systematisch handelen, met gebruikmaking van de daartoe geëigende middelen, met een duidelijk omljnd politiek doel voor ogen, waarnaar stap voor stap wordt toegewerkt”

(9) Hoogerwerf & Herwijer (2008): “Beleid is het streven naar het bereiken van bepaalde doeleinden met bepaalde middelen en bepaalde tijdskeuzes

Gemeenschappelijke elementen:

- 1. Actoren:** - Veelheid aan actoren
- Overheid
- 2. Beleidsinhoud:** - Realiseren van een doel (bewuste keuze)
- Kiezen van middelen (inclusief beperkingen)
- Kiezen van een tijdsperspectief
- 3. Context:** - Beperkte capaciteit van de overheid
- Voorwerp van politieke argumentatie
- 4. Beleidsproces:** - Reeks van verbonden beslissingen
- Handelen én plan
- Handelen én niet-handelen
- Voorziene én niet-voorziene uitkomsten

Conclusie:

- Complex begrip
  - Dynamisch proces
  - Verschillende invalshoeken
- => Nood aan een volwaardige beleidswetenschap om de inhoud, structuur en effecten van het beleid op wetenschappelijke wijze te analyseren

1.4 Geschiedenis van de beleidswetenschap

-Eerste verstedelijkte samenlevingen:

- Politiek, religieën sociale organisatie < ongedifferentieerd symboolstysteem
- Geen openlijke kritische reflectie op de verhouding kennis en handelen

-Oude Griekenland:

- Beleidswetenschap als kritische reflectie op verhouding redemacht en actie-reflectie
- Socrates: politiek is ook een vak
- Aristoteles: politiek denken

-Middeleeuwen en Renaissance:

- Thomas Van Aquino: Scholastiek
- Niccolo Macchiavelli: Il Principe
- Late ME: Koningen namen beleidsspecialisten in dienst

-18de – 19de – begin 20ste eeuw:

Onstaan demografie, statistiek, staatshuishoudkunde
Antwoorden zoeken op maatschappelijke vraagstukken
Woodrow Wilson & Max Weber

→Woodrow Wilson (1856-1924):

- Onderscheid tussen politiek en beleid
- Achtergrond: Amerikaanse Spoils System
- Overheidsbeleid grondvesten op neutrale, wetenschappelijke principes

→Max Weber (1864-1920):

- Bureaucratie = ideaal
  - Achtergrond: Beamtentum
  - Hiërarchische opbouw van administratie gebaseerd operationele taakverdeling
- <-> Dichotomie politiek-bestuur is onhoudbaar en onwenselijk!

-Na WOII:

- Twee evoluties:
  - Wetenschappelijke disciplines dienstbaar aan beleid: samenleving te verbeteren + legitimering
  - Post-moderne samenleving: professionalisering
- Lerner & Laswell (1951):
  - “The policy sciences” = verzelfstandiging van de beleidswetenschap
  - Bemiddelende rol tussen wetenschap en politiek
  - Policy sciences = kennis van en in beleid

1.5 Wat is beleidswetenschap?

-Definitie beleidswetenschap (Van de Graaf (1989)):

- **Beleidswetenschap** = “alle vormen van wetenschappelijke bezinning op kennis in en van beleid en processen rondom beleid in politiek en openbare dienst”
- Kennis in beleid:
  - Beschikbaar stellen van de resultaten van wetenschapsbeoefening ten dienste van het beleid
  - Met betrekking tot: Feitelijke stand van zaken
Finale samenhangen
Normatieve uitgangspunten
- Kennis van beleid:
  - Beschikbaar stellen van de resultaten van wetenschappelijk onderzoek met betrekking tot de totstandkoming, de uitvoering of de evaluatie van het beleid
  - Kennis van het verloop van beleidsprocessen, niet van de beleidsinhoud
Vb. Klimaatbeleid

-Hoofdeigenschappen van de beleidswetenschap:

- 1) Contextualiteit: maatschappelijke en politieke context
- 2) Probleemgerichtheid: oplossing voor maatschappelijke problemen
- 3) Verschillende perspectieven: aspecten van zelfde realiteit
- 4) Multidisciplinaire toepassing op politieke processen

-Hedendaagse ontwikkelingen:

1) Beleidswetenschap als professie:

- Geïstitutionaliseerd in overheden en universiteiten
- Eigen tijdschriften en professionele verenigingen
- Science of policy (descriptief)
+ Science for policy (prescriptief)

2) Beleidswetenschap als discipline:

- Ontstaan uit diverse disciplines
- Object = inhoud, processen en effecten van beleid in politieke en maatschappelijke context
- Evolutie in de discipline:
  - Object: minder inhoud, meer proces
  - Methode: casestudies met kwalitatieve data
  - Verklaring: interpretatie vanuit context
  - Theorie: verscheidenheid aan theorieën en perspectieven
  - Handelingsvoorschriften: voorwaarden scheppen opdat actoren samen beleid ontwikkelen

Conclusie en vervolg van de lessenreeks:

- *Grotere erkenning van complexiteit, diversiteit en onvoorspelbaarheid van beleid: de beleids-analysedriehoek*
- *Denken in objectiviteit maakt plaats voor denken vanuit een bepaald gezichtspunt: Theoretische modellen in de beleidswetenschap*